

est, quia peccator cum venerit in profundum malorum, contemnit (*Prov. xviii, 5*). Hanc obterere debemus vigore confessionis, gratia humilitatis, et compassione illius cui aperimus conscientiam nostram. Sciendum autem quia alia est confessio quæ peccatum plangit, alia quæ laudem canit. Bonum animæ ornamentum confessio, quæ et peccatorem purgat, et justum reddit purgatorem.

13. Sequitur: *Qui credit in illum non confundetur*. Credere Deo, est verbis ejus fidem adhibere. Credere Deum, est confiteri ubique esse. Credere in

Deum, est omnem spem suam in illum dirigere. Deum et Deo credunt dæmones: sed in illum non credunt, in quem qui credit non confundetur; quia spem suam non ponunt in illum. Ecce quantum potui, etsi non quantum volui, de confessionis disserui Sacramento. Sed sermonem in longum protraximus, finem loquendi pariter audiamus. Det nobis credere ad justitiam, ore confiteri ad salutem, et in se credere, Sponsus Ecclesiæ, Filius Mariæ, qui est Deus benedictus in sæcula. Amen.

EJUSDEM NICOLAI

SERMO IN FESTO S. NICOLAI MYRENSIS EPISCOPI (66)

Homo quidam nobilis abiit in regionem longinquam accipere sibi regnum (Luc. xix, 12).

718 1. Nicolaus iste meus, imo et vester, electus ab utero, sanctus a puero, juvenum gloria, senum reverentia, sacerdotum honor, pontificum splendor, conventum nostrum sua lætificat festivitate. Hic est Nicolaus, cujus miracula per totam mundi latitudinem diffunduntur; quem laudat orbis terræ, et qui habitant in eo. Tot et tanta miracula cumulantur, ut omnes litteratorum argutie vix ad scribendum sufficiant, nos ad legendum. Et licet scholarium numerus in incude rhetorica sub Quintiliani vel Ciceronis malleis, tenuissimas orationum laminas extendat, superat tamen gloria confessoris vocem et mentem, linguam et conscientiam. Crebrescent enim quotidie miracula, nec requiescit spiritus Dei, ad memoriam militis sui, sua continuare miracula. Glorificatur in mari, laudatur in terra: in omnibus periculis invocatur. Denique qui descendunt mare in navibus, facientes operationes in aquis multis, ipsi viderunt opera Domini, et Nicolai per Dominum miracula in profundo. Nonne post memoriam Virginis singularis, tam dulcis pietas, vel pia dulcedo in cordibus fidelium observatur [*al. observatur*] ut in die tribulationis nomen Nicolai teneatur in ore, requiescat in corde? Si coruscationes fulgurant, et procellis detonantibus a supernis vindicta procedit, Nicolaus in patronum assumitur, Nicolaus dulciter invocatur. Si tempestas sæviens et crudelitas maris navigantibus intentantur,

719 Nicolaus flebiliter exoratur ut audiat; suppliciter invocatur ut veniat; ut eruat misericorditer acclamatur. Si pulsamur incommodis, vel offensus indolemus, statim sancti Confessoris nomen pro-silit in os nostrum, Nicolaus ingeminatur, patrocinium quaeritur Nicolai.

B 2. Ne putetis autem me declamatorie loqui, vel venustate rhetorica verborum exaggerare splendorem; cum omnis mundus beneficia sentiat confessoris, nec sit qui abscondat se ab amore ejus. In testimonium sunt peregrinationes ad sanctum illius corpus a finibus terræ susceptæ, ut videantur quæ per eum fiant miracula. Non solum autem Christianis, sed et paganis in tantum reverentiam sancti nominis advolvit auctoritas, ut certatim confluant ad laudandum et glorificandum nomen sanctum ejus. Præcipue sacerdotum et clericorum turba tanta devotione circa cultum ejus afficitur, ut in toto orbe terrarum undique convadant et concurrant, ad obsequendum tantæ solemnitati. Lætantur pueri, juvenes congratulantur, ornantur virgines, senes exhilarantur, et omnis ætas personaliter [*al. personatim*] alludit. Unusquisque autem habet materiam gaudiorum, ut laudent pueri puerum jejunantem; juvenes, juvenem liberantem; virgines, virginum infamiam propulsantem; senes senis inopiam redimentem. Juvenes et virgines, senes cum junioribus laudent nomen ejus.

C 3. Sed nunc post actus ejus, Græcorum excellentibus linguis insigniter diffamatos, quid audeat sermo pauperculus babutare? Verumtamen ne tergiversationes inducere videar excusatorias, recurro ad evangelicam lectionem, et quod de communi accepi, profero in commune. Ait enim: *Homo quidam nobilis abiit in regionem longinquam, accipere sibi regnum et reverti. Et ait servis suis: Negotiamini dum venio*. Secure negotiorum præcipiente Domino meo, nec timebo Psalmistam dicentem: *Quia non cognovi negotiationem, introibo in potentias Domini (Psal. lxx, 16)*. Non enim parvum mihi fiduciæ robur præ-

stat, quod ille summus Imperator negotiator meus factus est, et negotium meum sine otio egit quoad fuit in terris, et pretiosarum mercium sarcinas portans ad Patrem, ipsi vultui Dei, et quid emit, et quid redemit, et unde redemit, ostendit. Tu ergo illo negotioso, otiosus esse disponis, et illo laborante quiescere? Ipse venit negotiari in regionem longinquam; et tu ad regiones proximas ambulare contemnis? Aggredere et ingredi regionem dissimilitudinis, videlicet mundum istum; et vide quam frequentes ibi nundinæ, quantæ ibi germinant et regerminant vanitates. Prorsus dissimilitudinis, quia regionem similitudinis, ubi ad similitudinem Dei facti sumus, amisisse nos constat. Numquid non magna dissimilitudo de paradiso ad infernum, de angelo ad jumentum, de Deo ad diabolum?

B 4. Vade per forenses tumultus, et hinc inde decertantes circumspice, et quantum colligo, in tribus causis vacat omnis voluptas: alii divitiis, alii honoribus, alii gloriæ innituntur. Curris ad Indiam, Æthiopiam circuis, transis maria, et alium orbem tibi aperis navigando, ut divitias congreges. Fugis patriam, ignoras filios, divelleris ab uxore, et omnium necessitudinum oblitus, quæris ut acquiras, acquiris ut perdas, perdis ut doleas. Ascendis montes nive obsessos, et horribilem eorum altitudinem tanquam plana quæque perambulans. Faciem abyssi latentis non reputas, latronum gladios, et vias insidiarum quasi planas pertransis, oblitusque humanitatis tuæ, nec fulminantem cœli faciem, nec æstus vel frigora magni pendis: thesaurizas, et ignoras cui congreges ea. Nec deest plerumque potentia fortioris, qui detecta fronte capiat vel rapiat, et una hora pauperem et humilem te faciat, quem divitem et sublimem longa ætas provexerat. Filii hominum, usquequo gravi corde? ut quid diligitis vanitatem, et quaeritis mendacium? (*Psal. iv, 3*). Audi et breviter de honoribus. Duce te constituere; et data est tibi facultas ut miser sis, et amplius non quiescas. Cumulatur materia sollicitudinum, et inter ærumnas cor ipsum exedentes, necesse est vultum induere gaudiorum. Nunquam in honore sine dolore, in prælatione sine turbatione, in sublimitate sine vanitate quis esse potest. Miseri, juxta philosophum **720** mercedem miseriarum amamus, et ipsas execramur. Regum nobis animos induimus, et quidquid nobis ex voluntate non respondet, statim evocamus: nec communis recogitur humanitas. Et tunc est vermis arrodens qui conscientiam jugiter torqueat, timor potentiæ superioris. Hæc est justissima pœx, ut sic vivas cum inferiore, quemadmodum superiorem vis vivere tecum. Audi et de gloria. Si quaeris gloriam, omnibus invidiæ semina præbuisti. Inflatus es, et ventilatorio plenus spiritu dirumparis, nec attendis quod te sequantur, sed quot præcedant. Conglomerantur omnes ad detrahendum tibi, ad maledicendum linguas acunt; et argutissimus es, si vel manum vel linguam invidiorum possis evadere. Ecce unde gloriosus esse volebas, inglorius

A esse convinceris. Nullum enim inexorabili persequitur multitudo, quam illum qui sibi multitudinis arrogat principatum. Junge his tribus potentiam et voluptatem, quæ ipsa tenui et perfunctorio gaudio rapiuntur; et videbis quia copia pauper est, honor humilis, vilis gratia, potentia debilis, et laboriosa voluptas: ut, juxta Apostolum, omnem intellectum in Christi obsequium redigamus (*II Cor. x, 5*). Relege maximum illum latinorum philosophorum (Senecam), et in illius verbis meam invenies sententiam. Contemne igitur hæc omnia contemptibilia; et de his omnibus fac sarcinam tuam, contemptum mundi.

B 5. Decursa igitur hac regione, et, quod pretiosius est, inde sublatus, transi ad secundam, quæ est paradisi claustralis. Vere claustrum est paradisi. Hic prata virentia Scripturarum, præterfluens lacrymarum undositas, quam de purissimis affectibus amor ille cœlestis eliquat. Hic sunt arbores erectissimæ, chori sanctorum, nullaque est quæ non multa gaudeat fructus ubertate. Hic est sublimis illa mensa, in qua Deus est et cibans et cibus; munerans et munus, offerens et oblatum, convivans et convivium. Hic aggestæ sunt Omnipotentis divitiæ: hic refusa est gloria Angelorum. Putasne nullas hic esse nundinas, et otari illos qui habitant unius moris in domo? Videas hunc sacris lectionibus intendentem, illum incumbentem orationibus: hunc pro suis excessibus lacrymantem, illum in Dei laudibus exultantem: hunc vigilantem, jejunantem illum: et officio pietatis sibi invicem invidere. Nocte consurgunt ad confitendum ei, vespere et mane et meridie narant et annuntiat laudem ejus: et omnis illorum sedulitas in orbem divini rotatur obsequii. Curre ergo per omnes, curre per singulos, et de universis et singulis fac sarcinam tuam, formam vivendi.

C 6. Relicto ergo mundo, et modo vivendi suscepto, transi ad tertiam, quæ est regio expiationis. In hac benignus Pater examinat filios rubiginosos, sicut examinatur argentum; ducit per ignem et aquam ut educat in refrigerium. Triæ sunt distinctiones locorum, quas pro diversitate meritorum animæ sortiuntur. Ad cœlum namque statim volant, qui domicilio corporis usi sunt tanquam carcere, qui defæcatam puramque substantiam utriusque hominis servaverunt. E contrario, qui fecerunt usque ad mortem quæ digna sunt morte, locis gehennalibus sine misericordia deputantur. Qui vero neutrum sunt, sed sunt inter utrumque; qui mortalia quidem commiserunt, sed circa mortem pœnituerunt, penitentiam non explentes, indigni ut statim gaudeant, nec digni ut semper ardeant, loca purgatoria sortiuntur: in quibus flagellantur, sed non ad insipientiam sibi, ut extorti transferantur ad regnum. Pro his qui in cœlo sunt non est orandum; quia eos, non pro eis orare debemus. Pro his qui in inferno sunt suspendendæ sunt preces; quibus clausa est janua misericordiæ, et totius spes interclusa salutis. Pro illis

(66) Confer. cum sermone 42 De diversis.

tantum vigilandum est in orationibus et subveniendum sacrificio singulari, qui in locis purgatoriis emundantur; ut benignus Pater poenitentiam eorum in satisfactionem, et hanc in glorificationem cito convertat. Curre iterum per istos intuitu pietatis, et fac sarcinam tuam, affectum compatiendi.

7. Quarta est regio gehennalis: regio dura, extimescenda; terra afflictionis et oblivionis, terra miseriarum et tenebrarum, terra turbinis et caliginis, terra maledictionis et mortalitatis, terra sitis et famis, terra combustionis **721** et frigoris, in qua nullus ordo, sed sempiternus horror inhabitat. Totus tremo atque horreo ad memoriam regionis istius, et concussa sunt omnia ossa mea. Illic est ignis qui non succenditur; vermis qui non moritur; frigus horrendum. Ibi fetor intolerabilis exoritur, percutientes mallei resonant incessanter, obfusae tenebrae cumulatius indensantur. Illic confusio peccatorum, horribiles facies demonum, inextricabilium vinculorum fertilis multitudo. Ibi fletus et stridor dentium, planctus et gemitus; et alternantia mala impios sine pietate discerpunt. Nihil sic valet ad extirpandas voluptatum radices, quam istorum memoria, et recordatio vulnerum Domini mei, qui stetit ante iudicem, qui alapas accepit, qui flagellatus et consputus est; qui coronatus spinis, qui colaphis caesus, qui suspensus in ligno, cui pendenti insultatum est: qui mortuus in cruce, qui lancea percussus, qui sepultus; qui resurrexit, qui ascendit ad caelos, qui fecit nos regnum et sacerdotes Deo et Patri. Curre per has tumultuantes nudinas, ut vivus descen-

A das in infernum; et fac sarcinam tuam, odium peccati.

8. Quinta regio est paradisi supercaelestis; regio beata et gloriosa, plena voluptatis et gratiae, suavitatis et letitiae, benignitatis et gloriae. Ibi requies a labore, jucunditas de novitate, de aeternitate securitas. Illic omnes vivunt, nullus moritur, omnes exsultant in voce exsultationis. Intraverat David in sanctuarium ejus, et mente excesserat Deo: nec tamen aliquid aliud potuit asportare, nisi, quia *gloriosa dicta sunt de te, civitas Dei* (Psal. LXXXVI, 3); et illud, *Beati qui habitant in domo tua, Domine; in saecula saeculorum laudabunt te* (Psal. LXXXIII, 5). Nescio quid magnum promittitur, videre Deum, et laudare. Laetatus sum et ego in his quae dicta sunt mihi, in domum Domini ibimus (Psal. cxxi, 1). Jam stamus in atriis Jerusalem; jam de v. subulo magnae civitatis gaudia somniamus [al. seminamus]. Curre igitur et per regionem istam; et fac sarcinam tuam, amorem Dei.

B 9. Negotiamini ergo donec veniat homo ille nobilis, qui abiit in longinquam regionem, accipere regnum et reverti. Revertetur plane, et tunc cum usuris exiget pecuniam quam tradidit nobis. Nihil perdit, nihil obliviscitur, nihil impunitum relinquit.

10. Supplicemus igitur confessori, ut Redemptori nostro, amico suo, pro nobis hodie supplicare dignetur, qui est Deus benedictus in saecula. Amen.

IN ANTIPHONAM SALVE REGINA SERMONES IV.

722 *Quamvis nonnulla in his sermonibus adducantur ex Bernardo, ut sermone tertio, ei tamen constanter abjudicandi sunt, tum ob styli et genii diversitatem, tum ob frequentes poetarum citationes, quibus S. doctor rarius uti solet. Bernardo archiepiscopo Toletano tribuuntur a Claudio de Rota, in Notis ad Pseudo-Liutprandum, pag. 451: ubi auctor praedictae antiphonae Petrus Compostellanus appellatur. Huic posteriori sententiae praevit Guillelmus Durandus in Rationalis libro IV, cap. 22: « Petrus vero Compostellanus episcopus fecit illam » antiphonam, Salve, Regina misericordiae, omisso « mater, » uti etiam in Sermonibus praedictis. De hac antiphona lege librum II de Vita S. Bernardi, auctore Joanne Eremita n. 7. (Vide notam infra.)*

SERMO I.

1. « Salve, Regina misericordiae, vita dulcedo, et spes nostra, salve. » Domina, labia mea aperies. Dominus tecum, et tu mecum. Dignare me laudare te. Sub tuam protectionem confugio, ubi virtutem

(67) Nimirum in quatuor solemnitatibus in honorem beatae Virginis tunc temporis institutis, Purificatione, Assumptione et Nativitate: nam aliae postmodum inductae sunt. Sed de quo tandem Ordine intelligendus hic locus? Hujus usum

D acceperunt infirmi. Esto mihi turris fortitudinis a facie inimici. Te nostra vox primum sonet, et ora solvamus tibi. Dulce canticum ac nobilissimum melos, quod in honorem sanctae Mariae quater in anno Ordo noster devotissime concinit (67), ad aedificatio-

Antiphonae auctore Petro Venerabili apud Cluniacenses fuisse receptum in festis praecipuis, Statutum ejus ultimum fidem facit; quod etiam de ordine Cisterciensi mox dicetur.

nem nostram discedendum, fratres, assumpsimus, quia speciali dulcedine multa refertum masticatione continua reperimus. Nam a summis labiis canticum istud effusum venit. Habet enim fundamentum: fundamentum ejus in montibus sanctis; fundamentum ejus internae dulcedinis suavitas est. Et ubi haec nisi in montibus sanctis, hoc est in mentibus nostris? A sanctis compositum, a sanctis institutum (68), digne frequentabitur etiam a sanctis. Et vere nisi a religiosus et affectione sancta ferventibus, nec subtiliter intelligi, nec efficaciter poterit decantari. Est enim tam suave ad gratiam, tam fecundum ad sensum, tam etiam profundum ad mysteria. Tale enim est, quod a nobis considerari et discuti, prout dignum est non valeat. Ex eo autem quod suaviter sonat, mulcet affectum, et de sensuum ubertate mentem impinguat, et in Sanctam sanctorum, Advocatam scilicet nostram, dum eam quasi praesentem salutat, omnia interiora nostra medullitus inflamat. Oportet enim ut nobis praesentem esse dicamus, quam praesentem salutamus; et totam animae nostrae trinitatem in eam dirigamus, quam tam devotissimis precibus exoramus. Agnoscit certe, et diligit diligentes se, et prope est in veritate invocantibus se: praesertim his quos videt sibi conformes factos in castitate et humilitate; si tamen charitatem adjecerint, et totam spem suam, post Filium suum, in ea posuerint, et toto corde quaesierint, orantes et frequenter dicentes: « Subveni, Domina, clamantibus ad te jugiter. » (Ex Resp. Eccl. de B. Virg.) Non aspernatur affectum praedulem, ingens desiderium, inundationem lacrymarum, assiduitatem precum, quorumlibet quamvis peccatorum; si tamen laverint a malitia cor, dissolverint colligationes impietatis, solverint fasciculos deprimentes, dimiserint qui fratri sunt liberos, et omne opus diripuerint. Data est ei potestas in caelo et in terra, quae posse potestas est, in manibus ejus vita et spiritu nostri, et oculi omnium Christianorum in eam sperant, et ipsa dat eis escam gratiae, qua plena est, in tempore opportuno.

(68) Hujus antiphonae auctorem fuisse Hermannum Contractum, monachum Benedictinum, pluribus probat Wion Ligni Vitae, lib. v, cap. 105, variis recentiorum adductis testimoniis, quibus hic contextus nonnihil adversari videtur; nam Hermannus sancti nomine insignitum nullibi lego. Praeterea Joannes Eremita, lib. II Vitae S. Bern., num. 7, refert S. Bernardum « voce angelica audivisse decantari antiphonam *Salve Regina*, ex integro usque ad finem: quam cordatenus et postea scripsisse, atque D. papae Eugenio transmisisse refertur, inquit, ut ex praeepto auctoritatis apostolicae per ecclesias solemnis haberetur... Quod et factum est, » etc. Quo ex loco angeli istius orationis auctores dicendi essent; ad quod alludere videntur alia hujus Sermonis verba superius relatis proxima, « A summis labiis Canticum istud effusum venit. » Paulo aliter hanc historiam refert Albericus in Chronico ad ann. 1130, ubi commemorat S. Bernardum Divione apud S. Benignum aliquando hospitio exceptum, et quam, inquit, abbatiam semper dilexit, eo quod mater sua ibi sit sepulta, audivisse ante horologium circa altare ab angelis antiphonam *Salve Regina* dulci mo-

A 2. Levemus ergo, fratres, cor nostrum cum manibus ad eam, et appropinquemus ei passibus amoris, immolantes ei hostiam laudis reddentes ei vota nostra de die in diem, de hora in horam, dicentes assidue: « Salve, Regina misericordiae. » Quis mihi digne hujus carminis reserabit sacramentum? quis mihi digne explicet tam insolitae salutationis exordium? Origo fontium et fluminum, mare, virtutum auctrix, est scientiarum scientia sanctorum Maria: quia sicut sol universa caeli lumina praecellit praerogativa claritatis eximiae; sic ipsa totam rationalem creaturam post Filium praecellit splendore virtutis ac scientiae. Ad eam non incongrue pertinere dicimus, quod scriptum est: Quam bona Domina Israel his qui recto sunt corde! (Psal. LXXII, 1.) Qui recto corde, et recte in omnibus consentiunt, hi recto sunt corde; his Advocata nostra, sola bonitate sua agente, praesentiae suae tantam plerumque copiam exhibet, et quam sit orabilis, exhibitione impertitae gratiae docet, ut innovati spiritu proclamant per consolationem experientiae, « Salve, Regina misericordiae. » In his intelligentia non capit, nisi quantum experientia sapit. Sola unctio Spiritus docet haec. Plus valet hic jubilus cordis, quam strepitus oris; motus gaudiorum, quam sonus laborum; consonantia voluntatum, magis quam vocum. Pro hujusmodi dicere cantum duxi: Quis mihi carminis hujus reserabit sacramentum? Quis pro raro dici solet. Rara siquidem avis in terra, tantam promereri familiaritatem in oculis majestatis, quatenus experientia indultae gratiae praesentiam illius agnoscens quis valeat exsultans dicere: « Salve, Regina misericordiae. » Juste Regina mundi, et Regina caeli dicitur, per quam utriusque Creator et Rector generatur.

3. Verum quo pacto dicitur « Regina misericordiae, » cum misericordia non substantia sit sed pietas supernae clementiae, vel affectio benigna rationalis creaturae? Metonymice ergo poterit intelligi, hoc est per efficientem id quod efficitur: ut opus misericordiae pro

dulamine decantari, primoque credidisse fuisse conventum ac dixisse abba die sequenti: *Optime decantastis antiphonam de Podio hac nocte circa altare B. Virg.* Dicebatur autem *Antiphona de Podio*, eo quod Haimerus episcopus Podiensis eam fecerit.... Unde in quodam capitulo generali Cisterc., veniam suam accepit, qualiter haec antiphona ab omni Ordine reciperetur, quod et factum est. Haimerus seu Aymar, Ademar, fuit episcopus Aniciensis, beatae Virginis in primis cultor, tempore Urbani papae II. Verum a Guillelmo Durando in Rationalis lib. IV, cap. 22, Petrus Compostellanus episcopus hanc antiphonam composuisse perhibetur, quod etiam asserit Claudius a Rota in notis ad pseudo Liutprandum. Idem auctor ibidem etiam asserit, quatuor hosce Sermones a Bernardo archiepiscopo Toletano editos fuisse. At cum quaedam ex S. Bernardi sermone 16 in Cantica de verbo referantur in sermone 3, non possunt hi sermones ascribi Bernardo Toletano, qui ante S. Bernardum, id est Gregorii VII pontificatu ad finem saeculi XI floruit.